

DZIAŁALNOŚĆ CENTRALNEGO ARCHIWUM POLONII
W ORCHARD LAKE

(Prace wykonane od 1 czerwca 1979 do 31 maja 1981 roku)

Archiwum Polonii w Orchard Lake w obecnym stadium organizacji i działalności prowadzi swe prace w dwóch kierunkach, na co wskazują dwie nazwy tej instytucji a mianowicie: Archives of the Orchard Lake SS. Cyril and Methodius Seminary, St. Mary's Preparatory, St. Mary's College Orchard Lake Michigan (Archiwum Polonijnych Zakładów Naukowych Polskiego Seminarium w Orchard Lake, Mi.) i druga nazwa: Centralne Archiwum Polonii Amerykańskiej w Orchard Lake.

Pierwsza nazwa wskazuje, że materiały źródłowe dotyczą trzech szkół i instytucji działających na terenie Zakładów Naukowych: Seminarium Polskiego św. Cyryla i Metodego, Kolegium N.M.P. i Szkoły Wyższej N.M.P. oraz centrów naukowo-badawczych, a mianowicie Centrum Papieża Jana Pawła II¹, Centrum Kultury Polskiej, Polonijnego Ośrodka Liturgicznego, Polonijnego Centrum Pastoralnego, redakcji czasopism Eagle, Good News, Sodalisa, publikacji katalogów i prospektów reklamowych.

Druga nomenklatura stwierdza wyraźnie, że Archiwum jest instytucją centralną dla całej Polonii w Stanach Zjednoczonych, obok Polskiego Archiwum w Chicago. To zadanie centralnego archiwum możliwe jest, gdy opiera się na zgromadzonych bogatych zbiorach, które dotyczą ogólnej problematyki historii i działalności Kościoła Katolickiego, innych związków religijnych, organizacji i instytucji polonijnych i samej Polonii. I te właśnie warunki w całej pełni spełniają nagromadzone materiały historyczne w Orchard Lake.

W działalności i dynamicznym rozwoju Szkół najpierw mieszczących się w Detroit, a od 1909 roku w Orchard Lake (oddalonym od centrum Detroit o 25 km), należy dopatrywać się nie tylko początków bogatych zbiorów archiwalnych, ale ciągłego ich powiększania i rozwoju. W historii niemalże stuletniej Zakładów (1885—1985), nagromadzone zostały rękopisy, stare druki, polonica amerykańskie, druki polonijne wydane w różnych krajach poza Polską, czasopisma polonijne i polskie, dokumentacja fotograficzna, zbiory specjalne, kolekcje indywidualnych osób.

Od lipca 1978 roku w Archiwum zapoczątkowane zostały prace porządkowania, opracowywania i udostępniania materiałów archiwalnych. Wykonane prace w okresie od 1 lipca 1978 do 30 maja 1979 roku zostały omówione w artykule wydrukowanym na łamach czasopisma *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* w 1980

¹ *Almanach Jubileuszowy Seminarium Polskiego, Kolegium Św. Marii i Szkoły Wyższej w Orchard Lake, Golden Jubilee Polish Seminary Orchard Lake 1885—1935*, nakł. Stowarzyszenia Alumnów, Detroit, Michigan 1935, s. 256; R. Nir: *Centrum Jana Pawła II w Orchard Lake, pierwszy rok działalności 1978—1979*, „Duszpasterz Polski Zagranicą”, r. 31: 1980, nr 4 (137), s. 600—613.

roku². Obecne sprawozdanie obejmuje okres od 1 czerwca 1979 do 31 maja 1981 roku.

Organizacja Archiwum

Archiwum do chwili obecnej nie posiada definitywnie ustalonych działów; jest związane z materiałami, których różnorodność jest ciągle odkrywana w miarę porządkowania zbiorów. Archiwum w Orchard Lake posiada następujące działy: I. Archiwum Szkół. II. Archiwum Polonii Amerykańskiej i Polonia w innych krajach. III. Parafie polonijne oraz parafie innych grup etnicznych. IV. Organizacje polonijne. V. Działacze polonijni: księża i świeccy. VI. „Polonica Americana” — druki. VII. Polonica wydane w innych krajach. VIII. Stare druki: polonica i inne kraje. IX. Czasopisma polonijne: polskie (wydawane w Polsce), polonijne: w j. polskim, w j. angielskim; wydawane w Ameryce i innych krajach. X. Druki i czasopisma wydawane przez Polonijne Zakłady Naukowe Seminarium Polskiego w Orchard Lake. XI. Zbiory specjalne: ryciny, filatelistyka, fotografika, kartografia, numizmatyka, materiały audiowizualne. XII. Mikrofilmy. XIII. Księgozbiór podręczny.

Archiwum było czynne codziennie w godz. 7.30 — 11.00 i 11.45 — 4.15 po południu. W weekendy czyli w soboty i niedziele Archiwum jest nieczynne. W razie przyjazdu kwerendzistów spoza Stanów Zjednoczonych, Archiwum jest czynne od godz. 8.00 do godz. 10.00 wieczorem. Badaczom udostępnia się materiały w czytelni Biblioteki lub w pracowni archiwalnej znajdującej się w pokoju nr 5 na 2 piętrze budynku zwanego Arką. Badacze z polskich instytucji naukowych korzystają z większych przywilejów. Na miejscu mogą skorzystać z bezpłatnego mieszkania i wyżywienia — pod warunkiem, że prowadzą kwerendę związaną z historią Polonii. Przyjazd kwerendzisty powinien poprzedzić list z instytucji wysyłającej kwerendzistę. Treść listu powinna zawierać możliwie dokładny temat pracy oraz termin przybycia. Przyjazd może być również zgłoszony telefonicznie.

Regulamin archiwum wymaga tych informacji z dwóch powodów; po pierwsze kilka prac badawczych jest w tej chwili zastrzeżonych przez kwerendzistów, a po drugie archiwalia w zdecydowanej większości nie są zinwentaryzowane. Personel znając temat wcześniej wyszukuje materiały. Wydawanie drukiem źródeł do historii Polonii in extenso może nastąpić tylko po wyrażeniu zgody przez kierownictwo Archiwum. Kwerendzista nie stosujący się do regulaminu Archiwum zostaje pozbawiony prawa korzystania z materiałów.

Pomieszczenia Archiwum znajdują się w 2 oddzielnych budynkach: 1) Obszerny magazyn w Bibliotece. 2) W budynku zwanym Arką na drugim i trzecim piętrze znajdują się dalsze magazyny. Na drugim piętrze w pokoju nr 5 ma pomieszczenie pracownia archiwalna, a na trzecim piętrze w pokoju nr 1 pracownia czasopism polonijnych. Pomieszczenia posiadają niezbędny sprzęt archiwalny.

Porządkowanie

W okresie sprawozdawczym prowadzone były intensywne prace porządkowania, polegające na selekcji materiałów do odpowiednich działów. Tej pracy poświęcono tylko 30% czasu przeznaczanego na roboty archiwalne, gdyż więcej czasu pochłonęły prace informacyjne i administracyjne. Porządkowano w dalszym ciągu kolekcję

² R. Nir: *Działalność Centralnego Archiwum Polonii w Orchard Lake*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 40: 1980, s. 122—126.

ks. prof. Józefa Swastka, dra Edwarda C. Różańskiego, ks. Franciszka Bolka, ks. prof. Waleriana Jasińskiego, częściowo kolekcję dra medycyny Antoniego Małka z Pittsburgha. Przygotowano do porządkowania zbiory p. Feliksa Bubicza z Chicago; zawierają one ponad 2 tys. jednostek, a treściowo obejmują historię Polonii w różnych krajach.

W ramach porządkowania sporadycznie dokonano konserwacji czasopism z drugiej połowy ubiegłego roku. Niektóre materiały zostały odkurzone i zabezpieczone przed wilgocią i pasożytami.

Pracownia czasopism

W 1980 roku została urządzona pracownia czasopism. Archiwum gromadzi trzy grupy czasopism: 1) Czasopisma polonijne wydawane w Ameryce i innych krajach w j. polskim, j. angielskim i językach danego kraju. 2) Czasopisma publikowane w Polsce z zakresu archiwistyki, bibliotekarstwa, informacji naukowej, historii, humanistyki, Kościoła w Polsce. Periodyki wydawane przez świeckie instytucje naukowe i kościelne.

Do Archiwum nadchodziły czasopisma z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, z ośrodków diecezjalnych i instytutów teologicznych. Ugrupowania świeckich katolików również przysyłały periodyki. Z innych wyznań Archiwum otrzymywało czasopisma wydawane przez Chrześcijańską Akademię Teologiczną; Kościół Polsko-Katolicki przysyła kwartalnik „Poślanictwo”.

Trzecią grupę stanowią czasopisma, zwykle tygodniki wydawane przez poszczególne diecezje w Stanach. Te periodyki przysyłane są dobrowolnie. Archiwum w stosunku do tej grupy nie prowadzi polityki kompletnego zbierania. Archiwum otrzymuje m. in.: *The Catholic Weekly, Serving the Diocese of Lansing*; *The Pilot, Official Newspaper of the Archdiocese of Boston, Mass.*; *Lafayette Sunday Visitor, The official newspaper of the Diocese of Lafayette in Indiana*; *Concern, The official News Journal Diocese of Manchester, N.H.*; *The Providence Visitor is the official newspaper of the Diocese of Providence*; *The Catholic Standard and Times and Serving the Archdiocese of Philadelphia and the Diocese of Allentown*; *The Catholic Observer, Official Publication of the Diocese of Springfield, Mass.*; *The Catholic Exponent, Serving Catholics of the Youngstown Diocese*; *The Catholic Accent, Official Newspaper of the Diocese of Greensburg, Pa.*; *National Catholic Reporter*; *The Michigan Catholic*. Czasopisma poszczególnych diecezji w Stanach muszą być uwzględniane w badaniach, gdyż informują o działalności polonijnych parafii w tych diecezjach.

Z bieżących czasopism polonijnych Archiwum aktualnie otrzymuje następujące tytuły: *Ave Maria*, dwumiesięcznik wydawany przez Siostry Felicjanki, Buffalo; *Biuletyn Informacyjny, Postulatorski Ośrodek Studiów*, Rzym; *Biuletyn Centrum Jana Pawła II*, Orchard Lake, Mi.; *Hejnał*, Polish American Cultural Society of Metro St. Louis Newsletter; *Duszpasterz Polski Zagranicą*, Rzym; *Echo z Afryki i innych kontynentów*, miesięcznik misyjny dla rodzin katolickich założony w 1892 roku przez bł. Marię Teresę Ledóchowską, St. Paul, Mn.; *Kombatant w Ameryce*, *Quarterly of the Polish Veterans of World War II*, New York, N.Y.; *Lud*, Tygodnik Katolicki społeczno-kulturalny, Kurtyba; *Marianum w Służbie*, dwumiesięcznik organ Instytutu Marianum i Koła Religijno-Rycerskiego Najśw. Maryi Panny Zwycięskiej, Brighton (Anglia); *Miesięcznik Franciszkański*, Pulaski, Wis.; *Nasza Droga*, kwartalnik „Koła Chłopców z Polski”, Orchard Lake, Mi.; *Nasza Rodzina*,

Paryż; The Kościuszko Foundation, Newsletter, New York; Perspectives, A Polish-American Educational and Cultural Bi-Monthly, Washington, D. C.; Posłaniec M.B. Saletyńskiej, wydają Misjonarze Saletyni, Twin Lakes, Wis.; Posłaniec Serca Jezusa, polski organ Apostolstwa Modlitwy i Krucjaty Eucharystycznej na emigracji OO. Jezuitów, Chicago, Ill.; Przegląd Powszechny, miesięcznik katolicki, Londyn; Przewodnik Miłosierdzia, Toronto; Rycerz Niepokalanej, Rzym; Sodalis Polonia, Orchard Lake, Mi.; Polish American Studies, Chicago, Ill. Wyżej podane, przede wszystkim tygodniki i miesięczniki, zamieszczają obfity materiał do historii Polonii. Lista oczywiście nie jest kompletna, tylko orientacyjna.

Z czasopism wydawanych w Polsce Archiwum otrzymuje ponad 100 tytułów z dziedzin humanistycznych i teologicznych. Przeważają czasopisma o charakterze historycznym. Osobną grupę stanowią wiadomości diecezjalne, wydawane przez poszczególne diecezje. Ponad 10 diecezji przysyła na bieżąco swoje periodyki. W okresie sprawozdawczym Archiwum otrzymywało prawie wszystkie roczniki naukowe wydawane przez poszczególne ośrodki naukowe w diecezjach.

W szczególny sposób prowadzone były zabiegi, aby polonijne parafie w Stanach nadsyłały swe biuletyny parafialne. Owocem dwuletnich starań jest, że w obecnej chwili około 40 parafii nadsyła na bieżąco swe biuletyny. Zważywszy, że biuletyny zamieszczają informacje z działalności parafii, organizacji, Archiwum dalej czyni intensywne zabiegi, aby kancelarie parafialne przysyłały ten materiał. Należy wspomnieć, że kilka parafii innych grup etnicznych przysyła swe wiadomości.

Dla informacji zamieszczam kilka tytułów bieżących biuletynów polonijnych parafii w Stanach Zjednoczonych: Fidelis News, St. Fidelis Parish, Chicago, Ill.; St. John Cantius Church, Chicago, Ill.; Odgłos z Trójcowa, Chicago, Ill.; Saints Cyril and Methodius Church Bulletin, McKees Rocks, Penn.; Bulletin Holy Cross New Britain, Conn, New Britain, Conn.; Saint Joseph Church Bulletin, Norwich, Conn.; Nowiny Parafialne, Parish News, parafia św. Stanisława, Detroit, Mi.; St. Stanislaus Kostka Catholic Community, Armstrong Creek, Wisc.; St. Stanislaus Kostka Bulletin, Winona, Minn.; St. Stanislaus B and M Church Bulletin, New York City; Holy Trinity Church Bulletin, Erie, Penn.; St. Bronislava Parish Bulletin, Chicago, Ill.; Sacred Heart of Jesus Church Bulletin, Irvington, N.J.; St. Adalbert Parish Bulletin, Chicago, Ill.; Catholic Holy Trinity Church Community, Parafia św. Trójcy, Utica, N.Y.; St. Helen Bulletin, Milwaukee, Wisc.; St. Casimir Church Bulletin, Riverside, N.J.; St. Hedwig's Church Bulletin, Elizabeth, N.J.; Our Lady of Mt. Carmel, Wyandotte, Mich.; St. Joseph's Church, Central Falls, R.I.; SS. Peter and Paul Community Word, Detroit, Mi.

W dziale czasopism były kontynuowane prace nad katalogowaniem dawnej prasy polonijnej; zinwentaryzowano tytuły czasopism do litery M. Przy czym w miarę porządkowania uzupełniano brakujące numery i roczniki.

Katalogowanie i inwentaryzacja

Główną pracą, wokół której był skierowany wysiłek, to katalogowanie i inwentaryzacja źródeł archiwalnych. Zinwentaryzowano 586 biogramów księży i działaczy polonijnych oraz wypisano 586 kart katalogowych do działu alfabetycznego i 586 kart do katalogu rzeczowego; razem włączono 1172 karty do katalogu.

Dla rękopisów bibliotecznych, które zawierają dysertacje prac magisterskich i doktorskich, wypisano 271 kart katalogowych do działu alfabetycznego. W ostatnim roku dodano ponad 40 prac, napisanych na seminarium historycznym ks.

prof. J. Swastka. Seria prac nosi tytuł „Poles in America”. Przytaczam niektóre tytuły: Na szlakach wynaradawiania polskiego wychodźstwa w Ameryce; Ateneum Kapłańskie a problematyka Polonii Amerykańskiej; Czasopismo „Filaret” w latach 1916—1921, Kolegium Ducha Sw. w Pittsburghu, Pa.; Krótki życiorys podpułkownika Franciszka Gabreskiego wybitnego lotnika w Ameryce; Chronologia prac i działalności ks. Wincentego Barzyńskiego; Ks. Franciszek Retka; Polacy w Ameryce na łamach „Przeglądu Powszechnego”; Monografia parafii — wskazówki metodyczne; Problematyka polonijna na łamach „Roczników Katolickich”; Opinia katolików amerykańskich o imigrantach — ogólna problematyka; Uchwały na Polskich Kongresach w Stanach Zjednoczonych; Publikacje napisane przez polskich księży w latach 1851—1938, bibliografia; Polacy w Ameryce; Teksty o Siostrach Nauczycielkach w Stanach Zjednoczonych; Teksty o Seminarium Polskim w Orchard Lake, Michigan; Teksty o księżach polskich w Ameryce; Teksty o Polonii Amerykańskiej na łamach „Przeglądu Powszechnego”. Dalsze prace poświęcone są historii polskich parafii, organizacji. Ze względu na ich ważność są one przedmiotem obecnych prac katalogowych.

Kolekcja parafialnych ksiąg jubileuszowych w okresie sprawozdawczym powiększyła się o kilkanaście pozycji, które zostały skatalogowane i włączone do zbioru zawierającego kilkaset pozycji, i jest jedną z największych (jeśli nie największą) kolekcją tego typu w Stanach Zjednoczonych. W księgach tych znajdujemy ważne dane dotyczące założenia parafii, księży, budowy kościołów i szkół, organizowania poszczególnych stowarzyszeń, stopniowego wzrostu liczebnego rodzin parafialnych. Księgi zamieszczają różne wydarzenia okazyjne, zebrania patriotyczne i społeczne, które czasami mogą być bardzo ważne dla historii polskiej grupy etnicznej. Niektóre księgi zawierają nazwiska imigrantów, daty ich przybycia, nazwy miejscowości, z których przybyli. W świetle tych obserwacji kolekcja ksiąg jubileuszowych posiada nieocenione źródło do historii Polonii³.

Wyodrębnione i ułożone na specjalnych regałach zostały polskie książeczki do nabożeństwa. Wśród wielu kolekcji poloników, które składają się na Archiwum w Orchard Lake, jedna z mniejszych lecz najbardziej obiecujących to kolekcja polskich książeczek do nabożeństwa. Jej początki sięgają czwartego rektora Seminarium Polskiego, ks. prałata Antoniego Kłowo⁴, który był oddanym kolekcjonerem poloników, a zwłaszcza książeczek wydrukowanych w Stanach Zjednoczonych. Wśród książeczek do nabożeństwa znajdują się mszaliki, brewiarze, nowenny do różnych świętych. Modlitewniki dla różnych grup ludzi: dorosłych i dzieci, żołnierzy i cywilów, mężczyzn i kobiet. Opublikowane przez zakony, władze diecezjalne, parafie polonijne⁵.

W okresie sprawozdawczym kontynuowane były prace katalogowe nad almanachami, kalendarzami polonijnymi. Skatalogowano około 50 egzemplarzy. Druki te, obok zwykłych informacji kalendarzowych i o pogodzie, posiadają inną znaczącą treść. Kalendarze umieszczają wiadomości o polskich osadach, stowarzyszeniach, kapłanach polonijnych w Ameryce, zamieszczają spisy prasy polskiej, katalogi ksiązek wydawców polonijnych. Prace katalogowe nad kalendarzami nie zostały zakończone⁶.

³ S. M.L. Pakowska: *Księgi parafialne jako cenny materiał dla dziejów amerykańskich Polaków*, „Biuletyn Polski” Polska Agencja Telegraficzna, nr 26/272: 1944, s. 1—2.

⁴ *The Rectors... Monsignor Anthony Klowo (1886—1937); Diamond Jubilee 1885—1960 The Orchard Lake Schools*, „Eagle”, vol. 23: 1960, s. 39—40.

⁵ J. Swastek: *Polish Prayer-Book Collection*, „Library Pulse”, vol. 8: 1961, nr 2, s. 1—2.

⁶ J. Swastek: *Polish American Almanacs*, „Library Pulse”, vol. 8: 1961, nr 1, s. 1—2.

Przygotowano materiały do katalogowania po śp. ks. prof. Antonim Maksymiku, zmarłym w 1961 roku⁷. Jeśli chodzi o zawartość, kolekcję rękopisów możemy podzielić na dwie kategorie. Pierwsza zawiera osobiste dokumenty ks. Maksymika. Druga zawiera pewne dokumenty organizacji, z którymi ks. Maksymik był powiązany, a zwłaszcza Zjednoczenia Polsko-Rzymsko-Katolickiego i Stowarzyszenia Alumnów Seminarium.

Z kolekcji dra Antoniego S. Małka z Pittsburgu skatalogowano 45 teczek w formie bibliografii adnotowanej i wypisano 45 kartek katalogowych dla katalogu rzeczowego. Wszystkie materiały dotyczą historii Polonii w Pittsburgu i historii sztuki w Polsce. Kolekcja m.in. dotyczy historii Kolegium Związkowego w Cambridge Springs, Pa; Sali Narodu Polskiego na Uniwersytecie Pittsburskim; historii organizacji młodzieży polonijnej; Stowarzyszenia Polskich Studentów w Ameryce (Polish Students Association); Działalności Ignacego Paderewskiego; Rocznic wydarzeń historycznych Polski i Stanów Zjednoczonych; Działalności Cenzora Z.N.P., C.W. Sypniewskiego; Działalności Stowarzyszenia Profesjonalistów Polskich; Historii lekarzy polonijnych.

Z „Kolekcji Różańskich” skatalogowano 60 teczek cennych materiałów odnoszących się zarówno do współczesnej Polonii, jak i jej przeszłości. Katalog kartkowy został włączony do katalogu alfabetycznego i rzeczowego. Kolekcja posiada bibliografię adnotowaną, obecnie liczącą 55 stron maszynopisu. Materiały dotyczą m.in. Kongresu Polonii Amerykańskiej; Związku Harcerstwa Polskiego; Stowarzyszenia historii Polskich Kombatantów; Związku Narodowego Polskiego; Uroczystości Kopernikańskich w Stanach Zjednoczonych; Instytutu Historycznego im. Gen. Wł. Sikorskiego w Londynie; Przemówień i artykułów dra Edwarda Różańskiego; Wykazów polonijnych organizacji, stowarzyszeń, prasy w Stanach Zjednoczonych i w świecie; Polskiego Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu; Pawła Sobolewskiego.

W kwietniu 1981 roku rozpoczęły się prace nad zbiorami ks. prof. dra Waleriana Jasińskiego, profesora Seminarium Polskiego, wybitnego uczonego i znawcy problematyki duszpasterstwa polonijnego, autora publikacji książkowych i setek artykułów, redaktora czasopisma naukowego *Sodalis Polonia*. Dorobek piśmienniczy Profesora jest imponujący, o wielkiej wartości naukowej. Aby udostępnić badaczom jak najszybciej materiały, w pracowni naukowej są prowadzone poszukiwania bibliograficzne w tym przedmiocie.

W roku sprawozdawczym prowadzone były studia nad chronologią listów królewskich, których oryginalne dokumenty sięgają około 200 jednostek. Chronologicznie ułożono dokumenty następujących królów polskich: 1) Zygmunta Starego (1506—1548), 2) Zygmunta Augusta (1548—1572), 3) Henryka III Walezego (1573—1574), 4) Stefana Batorego (1576—1586), 5) Zygmunta III Wazy (1587—1632), 6) Władysława IV Wazy (1632—1648), 7) Jana Kazimierza (1648—1668), 8) Michała Wiśniowieckiego (1669—1673), 9) Jana III Sobieskiego (1674—1696), 10) Augusta II Sasa (1697—1733), 11) Stanisława Leszczyńskiego (1704—1709), 12) Augusta III Sasa (1733—1763), 13) Stanisława Augusta Poniatowskiego (1764—1795). Na drugim planie pozostały oryginalne dokumenty innych dostojników kościelnych i świeckich.

Zostały rozpoczęte prace nad bieżącą bibliografią Polonii Świata. Pierwszym zadaniem było wykonanie 1150 odbitek kserograficznych artykułów z „Nowego

⁷ J. Swastek: *The Father Anthony Maksimik Papers*, „Library Pulse”, vol. 8: 1961, nr 3, s. 1—2.

Dziennika”, ukazującego się w Nowym Jorku. Artykuły pochodzą z rocznika 1980. Natomiast 110 artykułów opracowano z „Dziennika Polskiego” z Detroit z 1981 roku. Prace bibliograficzne będą kontynuowane.

Mikrofilmowanie

Wykonano mikrofilmy dwóch czasopism ukazujących się w Chicago, a mianowicie „Dziennika Związkowego” i „Zgody”, co wynosi ponad 500 rolek. Jest to cenne przedsięwzięcie, możliwe do wykonania tylko dzięki zabiegom dra Edwarda C. Różańskiego z Chicago i finansowemu pokryciu ks. kanclerza Stanisława Milewskiego.

Udostępnianie zbiorów

Zbiory były udostępniane w dwóch czytelnich, w bibliotece i pracowni naukowej. Drugą formą było wypożyczanie zbiorów do instytucji amerykańskich archiwów lub departamentów historycznych uniwersytetów. Sporadycznie wypożyczano zbiory do domu osobom prywatnym. Badaczom mieszkającym na terenie Zakładów zbiory były wypożyczane do pokoju.

Kwerendziści poszukiwali materiałów do prac magisterskich, licencjackich, doktorskich i habilitacyjnych. Z Archiwum korzystali m.in. prof. Edward Skendzel z Grand Rapids, prof. L. Orton z Oakland University, prof. Witold Płonski z Polish—American Ethnic Committee, Inc. z Nowego Jorku, dr med. H. Płonski z Nowego Jorku, prof. Dusan Sinadinowski z Ethnic Researcher University of Michigan, dr med. Zofia Kafarska z Bloomfield Hills, Mi., Raymond Gadke z Microforms Librarian University of Chicago, ks. prof. dr Eugeniusz Edyk, prof. historii z Kolegium N.M.P. w Orchard Lake, ks. prof. dr Walter Żebrowski, dyr. departamentu j. polskiego Kolegium, ks. prof. dr Władysław Ziemia, dyrektor Centrum Jana Pawła II.

Z badaczy polskich kwerendę archiwalną prowadzili: prof. dr Władysław Chojnacki z Instytutu Historii PAN, pracowni bibliograficznej, dr Wojciech Chojnacki z Zakładu Badań nad Polonią Zagraniczną PAN z Poznania, ks. prof. dr Stanisław Grzybek z Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, ks. dr Franciszek Dyluś z Instytutu Eklezjologii w Częstochowie, doc. dr Czesław Bloch, dyr. Zakładu Duszpasterstwa i Migracji Polonijnej KUL, mgr Ewa Jaworowska z Katedry Historii Sztuki KUL, ks. prof. dr Józef Krukowski, dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego KUL, ks. doc. dr Walerian Słomka z Wydziału Teologicznego KUL, ks. dr Stanisław Urbański, rektor Seminarium Duchownego w Częstochowie, dr Adam Walaszczyk z Instytutu Badań Polonijnych UJ.

W sumie ze zbiorów korzystało na miejscu 978 osób. Udostępniono 8.748 jednostek archiwalnych. Udzielono 521 informacji telefonicznych. W sprawach archiwalnych otrzymano 621 listów. Drogą listowną odpowiedziano na 651 pytań. Zdecydowana większość informacji dotyczyła spraw genealogicznych. Wzrost zainteresowań materiałami archiwalnymi, zwiększona liczba kwerendzistów była powodem przeciążenia zajęciami administracyjnymi pracowników archiwum.

Kontakty naukowe z instytucjami w Stanach

Stale kontakty naukowe utrzymują z Archiwum: Oakland University, Department Historii; Polish-American Ethnic Committee, Inc., New York; University of Michigan; Ethnic Heritage Study Program, Detroit, Mi.; Polish Genealogical So-

ciety of Michigan, Detroit, Mich.; Orchard Lake Center for Polish Studies and Culture; Centrum Jana Pawła II w Orchard Lake.

Współpraca z Polską

Współpraca z instytucjami naukowymi w Polsce miała dwa aspekty: 1) Osoby przyjazd naukowców z Polski do Orchard Lake. Osoby korzystające z źródeł, a przebywające dłużej zostały wymienione wyżej. 2) Przesyłka materiałów archiwalnych do Polski. W 1980 roku wysłane paczki z materiałami do Polski zostały przez Urząd Pocztowy Gdynia 2 zwrócone do Orchard Lake. Na interwencję Archiwum nie otrzymało odpowiedzi. Dlatego w 1981 roku Archiwum nie wysłało paczek drogą morską. Kilka przesyłek zostało wysłanych pocztą lotniczą i te dotarły do KUL-u. Wszystkie instytucje w Polsce zajmujące się badaniami polonijnymi nawiązały kontakt z Archiwum.

Akcja „Ratujmy polonijne zbiory”

W pierwszych miesiącach 1981 roku Archiwum w Orchard Lake wystosowało apel pod nazwą Ratujmy polonijne zbiory, który został nadany przez narodowe radiostacje w Detroit, Buffalo i Chicago, a także wydrukowano komunikat w kilku czasopismach polonijnych. W apelu czytamy: „stawiamy pytania, jak wygląda los polonijnych archiwów, bibliotek i zbiorów muzealnych? Czy materiały historyczne posiadają odpowiednie pomieszczenia? Czy są zabezpieczone przed pożarem i wilgocią? Czy prowadzone są prace nad porządkowaniem, katalogowaniem i udostępnianiem? Ogólna informacja wskazuje, że znaczna ilość rękopisów znajduje się w nieodpowiednich warunkach. Po śmierci rodziców bywają wyrzucane do wilgotnych piwnic. Inne leżą na strychach kościołów, plebanii, szkół parafialnych lub w lokalach stowarzyszeń zarówno religijnych, jak i świeckich. A czasami bywają zwalone w pomieszczeniach, gdzie przesiąka woda lub śnieg, w następstwie czego wilgotne powietrze albo bardzo suche w naturalny sposób niszczą papier i metal.

Archiwum w Orchard Lake zgłasza apel: „Ratujmy polonijne zbiory. Wszelkiego rodzaju materiały przekazujemy do szacownej wszechnicy, do Archiwum w Orchard Lake. Drogą telefoniczną lub listowną należy zawiadomić Archiwum, a to chętnie zajmie się przekazaniem i zabezpieczeniem zbiorów, które w ten sposób zostaną uratowane od zagłady. W szczególny sposób zwracamy się do naszych alumnów, wychowanków, przyjaciół, ludzi, którym na sercu leży dobro Polonii, aby przesyłali materiały źródłowe i pamiątki do Orchard Lake”⁸.

Apel został przyjęty bardzo pozytywnie przez Polonię. Do Archiwum napływają liczne przesyłki z różnorodnym materiałem; kilkanaście telefonów, w których wyrażona została gotowość przekazania starych polonijnych czasopism i druków do Archiwum.

Dary

W ciągu dwóch lat Archiwum otrzymało dary od ponad 150 osób i około 170 paczek; nie wliczam pojedynczych darów. Przekazywano przede wszystkim książki wydane w Polsce, dalej polonica amerykańskie, polonica wydane w innych krajach świata, czasopisma, druki okolicznościowe i jubileuszowe, wycinki prasowe, mo-

⁸ R. Nir: *Ratujmy Polonijne Zbiory — Apel Archiwum w Orchard Lake*, „Good News Orchard Lake”, nr 23: 1981, s. 16.

dlitewniki. Źródła do historii Zakładów i Polonii przekazywali na bieżąco ks. kanclerz Stanisław Milewski i ks. prof. dr Władysław Ziemia.

Znaczne dary o wielkiej wartości źródłowej przekazali: p. Feliks Bubicz z Chicago (około 2 tys. wycinków prasowych), ks. prof. dr Walerian Jasiński — albumy osobiste, teki redakcyjne Sodalisa; dr Edward C. Różański z Chicago przekazuje dalsze teczki do kolekcji Różańskich — jest to największy dar pod względem ilości materiałów w roku 1980; ks. prof. dr Zdzisław Peszkowski przekazał liczne druki do historii Polonii w Ameryce i Kanadzie.

Prace badawcze

Archiwum obok prac porządkowych, katalogowych i udostępniania materiałów prowadzi równocześnie prace naukowo-badawcze. Następujące badania są zastrzeżone dla pracowników Archiwum: 1) Bibliografia adnotowana ksiąg parafialnych, 2) Bibliografia prac o ks. Józefie Dąbrowskim — fundatorze Zakładów, 3) Historia i zasoby Archiwum Polonii w Orchard Lake, 4) Historia Polonijnych Zakładów Naukowych Polskiego Seminarium 1885—1985.

Wydawnictwa źródłowe

W ramach prac badawczych podjęto wydawanie in extenso nie znanych źródeł. Materiały archiwalne drukowane są w dwóch cyklach: I. Sylwetki Polskiego Seminarium. Dotychczas ukazały się następujące biogramy: 1) Ks. prof. dr Mieczysław C. Barabasz⁹, 2) Ks. rektor Witold Buhaczkowski¹⁰, 3) Ks. rektor dr Wacław Filipowicz¹¹, 4) Ks. rektor dr Michał Grupa¹², 5) Ks. rektor Antoni A. Kłowo¹³, 6) Ks. rektor Władysław J. Krzyżosiak¹⁴, 7) Prof. dr Ignacy Machnikowski¹⁵, 8) Ks. prof. Antoni Maksimik¹⁶, 9) Prof. dr Romuald Piątkowski¹⁷, 10) Prof. dr Andrzej Piwowski¹⁸, 11) Ks. rektor Edward J. Szumal¹⁹.

Drugi cykl nosi nazwę Źródła do Historii Polonii; w cyklu tym drukowane są cenne dokumenty. Wydrukowano następujące odcinki: 1) Źródła do historii Polonii²⁰, 2) Źródła do historii Polonii, część II — Warsztat naukowy wydawania

⁹ R. Nir: Ks. prof. dr Mieczysław C. Barabasz, „Dziennik Polski”, r. 77: 1980, 25—26 lipca, s. 2, 9.

¹⁰ R. Nir: Ks. rektor Witold Buhaczkowski (1862—1925), „Naród Polski”, vol. 95: 1981, nr 3, s. 12.

¹¹ R. Nir: Ks. rektor Wacław J. Filipowicz, „Dziennik Polski”, r. 77: 1980, 30 kwietnia, s. 2.

¹² R. Nir: Ks. rektor dr Michał Grupa (1886—1952), „Dziennik Polski”, r. 77: 1980, nr 93, 9—10 maja, s. 2.

¹³ R. Nir: Ks. rektor dr Antoni A. Kłowo (1886—1937), „Dziennik Polski”, r. 77: 1980, nr 113, 11 czerwca, s. 3.

¹⁴ R. Nir: Ks. rektor Władysław J. Krzyżosiak (1896—1953), „Dziennik Polski”, r. 77: 1980, nr 111, 9 czerwca, s. 6.

¹⁵ R. Nir: Prof. dr Ignacy Machnikowski (1847—1935), „Dziennik Polski”, r. 77: 1980, nr 114, 12 czerwca, s. 3.

¹⁶ R. Nir: Ks. prof. Antoni Maksimik (1884—1961), „Dziennik Polski”, r. 77: 1980, nr 142, 23 lipca, s. 2; „Naród Polski”, r. 94: 1980, nr 18, 18 września, s. 11, 12.

¹⁷ R. Nir: Prof. dr Romuald Grzymała Piątkowski, „Dziennik Polski”, r. 77: 1980, nr 74, 11—12 kwietnia, s. 8.

¹⁸ R. Nir: Prof. Andrzej Piwowski (1877—1962), „Dziennik Polski”, r. 77: 1980, nr 99, 19 maja, s. 3.

¹⁹ R. Nir: Ks. rektor Edward J. Szumal (1902—1956), „Dziennik Polski”, r. 77: 1980, nr 91, 7 maja, s. 2.

²⁰ R. Nir: Źródła do historii Polonii, „Dziennik Polski”, r. 78: 1981, nr 66, 6 kwietnia, s. 3.

źródeł²¹, 3) Sejm Wychodźstwa Polskiego w Detroit w 1918 roku²², 4) Szkolnictwo polonijne w 1930 roku²³, 5) Statystyka Polonijna²⁴, 6) Polonia w Buffalo — materiały ks. Franciszka Bolka²⁵, 7) Polonia w Buffalo w roku 1873²⁶, 8) Alfabetyczny spis Polaków w roku 1873 w Buffalo²⁷, 9) Spis ślubów i pogrzebów polskich w Buffalo do 1873 roku²⁸, 10) Spis chrztów w Buffalo do roku 1873²⁹, 11) Bibliografia bibliografii Polonii Amerykańskiej³⁰.

Popularyzacja zbiorów

Pracownik archiwum, ks. dr R. Nir wydrukował ponad 35 artykułów i recenzji oraz komunikatów popularyzujących zasoby Archiwum. Prace były drukowane w czasopismach polonijnych w Stanach, w Polsce i Włoszech. Artykuły ukazały się w następujących czasopismach naukowych: *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* — KUL, Lublin; *Collectanea Theologica* — ATK, Warszawa; *Duszpasterz Polski Zagranicą* — Rzym; *Przegląd Polonijny* — UJ, Kraków.

Szczególne zainteresowanie wśród historyków wzbudziły następujące artykuły: Instytucja wielkiego znaczenia — Centralne Archiwum Polonii Amerykańskiej w Orchard Lake³¹; Informator o archiwach, bibliotekach i muzeach polonijnych³²; Źródła do historii parafii polskich w Archiwum Orchard Lake³³; Działalność Centralnego Archiwum Polonii w Orchard Lake³⁴; Źródła do historii migracji i etniczności w Stanie Michigan³⁵.

Na posiedzeniu Polskiego Towarzystwa Genealogicznego w Detroit ks. R. Nir wygłosił w 1980 roku referat pt. Archiwum Polonii w Orchard Lake, organizacja i zasoby, a w 1981 r. referat pt. Źródła do słownika biograficznego Polonii w Archiwum w Orchard Lake. W kursie letnim historii i kultury polskiej, organizowanym w Orchard Lake przez Centrum Studium i Kultury Polskiej, ks. R. Nir przed-

²¹ R. Nir: *Źródła do historii polonii*, część II: *Warsztat naukowy wydawania źródeł*, „Dziennik Polski”, r. 78: 1981, nr 68, 8 kwietnia, s. 6.

²² R. Nir: *Sejm Wychodźstwa Polskiego w 1918 roku*, „Naród Polski”, vol. 95: 1981, nr 2, 22 stycznia, s. 12; nr 3, 5 lutego, s. 11.

²³ R. Nir: *Szkolnictwo polonijne w 1930 roku*, „Dziennik Polski”, vol. 78: 1981, nr 71, 13 kwietnia, s. 6.

²⁴ R. Nir: *Statystyka Polonijna*, „Dziennik Polski”, vol. 78: 1981, nr 73, 15 kwietnia, s. 6.

²⁵ R. Nir: *Polonia w Buffalo — materiały ks. Franciszka Bolka*, „Dziennik Polski”, vol. 78: 1981, nr 76, 20 kwietnia, s. 6.

²⁶ R. Nir: *Polonia w Buffalo w roku 1873*, „Dziennik Polski”, vol. 78: 1981, nr 78, 22 kwietnia, s. 6.

²⁷ R. Nir: *Alfabetyczny spis Polaków w roku 1873 w Buffalo*, „Dziennik Polski”, vol. 78: 1981, nr 81, 27 kwietnia, s. 6.

²⁸ R. Nir: *Spis ślubów i pogrzebów polskich w Buffalo do 1873 roku*, „Dziennik Polski”, vol. 78: 1981, nr 83, 29 kwietnia, s. 6.

²⁹ R. Nir: *Spis chrztów polskich w Buffalo do roku 1873*, „Dziennik Polski”, vol. 78: 1981, nr 86, 4 maja, s. 6.

³⁰ R. Nir: *Bibliografia bibliografii Polonii Amerykańskiej*, „Dziennik Polski”, vol. 78: 1981, nr 88, 6 maja, s. 6.

³¹ R. Nir: *Instytucja wielkiego znaczenia — Centralne Archiwum Polonii Amerykańskiej w Orchard Lake*, „Dziennik Polski”, r. 74: 1981, nr 50, 13–14 marca, s. 6.

³² R. Nir: *Informator o archiwach, bibliotekach i muzeach polonijnych*, „Dziennik Polski”, vol. 78: 1981, 5 lutego, s. 5, 6.

³³ R. Nir: *Źródła do historii parafii polskich w Archiwum Orchard Lake*, „Dziennik Polski”, vol. 78: 1981, nr 32, 17 lutego, s. 3; nr 37, 24 lutego, s. 3.

³⁴ R. Nir: *Działalność Centralnego Archiwum Polonii w Orchard Lake*, „Dziennik Polski”, vol. 77: 1980, nr.

³⁵ R. Nir: *Źródła do historii migracji i etniczności w Stanie Michigan*, „Duszpasterz Polski Zagranicą”, r. 32: 1981, nr 1, s. 96–106.

stawił słuchaczom najstarsze dokumenty znajdujące się w Archiwum; prelekcja związana była z wystawą starych druków, publikacji genealogicznych i dokumentów.

Ostatnio ukazały się dwie cenne prace z historii Polonii, a mianowicie: *The Sacred Heart Story*, by Eduard Adam Skendzel³⁶ i *Polish Detroit and the Kolasiński Affair* by Lawrence D. Orton³⁷; historycy wykorzystali materiały źródłowe z Archiwum do tych monografii.

³⁶ E.A. Skendzel: *The Sacred Heart Story. A History of Sacred Heart Parish in Grand Rapids, Michigan, on the Occasion of its Diamond Jubilee 1904—1979*, Grand Rapids, Mi. 1981, ss. 348, ilustr. bibliogr.

³⁷ L.D. Orton: *Polish Detroit and the Kolasiński Affair*, Wayne State University Press, Detroit 1981, ss. 229, ilustr. bibliogr.